

De opmars van de luzernebehangersbij in Vlaanderen

Jens D'Haeseleer

Inleiding

De luzernebehangersbij (*Megachile rotundata*) meet slechts 7 tot 9 mm en is daarmee één van onze kleinste behangersbijen. Door haar geringe grootte en bleke beharing is ze slechts met een paar andere soorten te verwarren, meer bepaald de rotsbehangersbij (*Megachile pilidens*) en het zilveren fluitje (*Megachile leachella*). Deze laatste wordt voornamelijk gevonden in duinen en in stuifzandgebieden. De rotsbehangersbij wordt dan weer in droge, warme en stenige biotopen zoals groeven en kalkgraslanden waargenomen (Peeters et al. 2012). In Vlaanderen is ze slechts bekend uit de provincie Limburg waar ze vooral op oude mijnterrils voorkomt.

Fig. 1. Mannetje luzernebehangersbij op een bijenhotel op een ruderaal terrein in Schaarbeek (Brussel) op 3/07/2016. Foto Kurt Geeraerts.

Herkenning

De luzernebehangersbij is vrij eenvoudig van beide gelijkende soorten te onderscheiden in het veld (Schreven 2012, mond. med. Pieter Vanormelingen, eigen observaties). Zo hebben mannetjes (Fig. 1) steeds een korte beharing aan de voortarsen (ongeveer even lang als de tars breed is), terwijl de beharing op de voortarsen bij zilveren fluitje en de rotsbehangersbij veel langer is (meer dan twee maal zo lang als de tars breed is). Mannetjes van de luzernebehangersbij hebben een zilverwitte haarband aan de basis van tergiet 5 en een niervormige zilverwitte vlek op tergiet 6 (Fig. 2). Bij mannetjes van zilveren fluitje en rotsbehangersbij is de beharing op tergiet 5 zwart. Vrouwtes hebben zwarte verzamelharen op sternieten

Fig. 2. Grote haarvlekken op tergiet 5 en 6, mannetje luzernebehangersbij in Wevelgem op 7/07/2016. Foto Yves Gevaert.

5 en 6 (Fig. 3). Indien dergelijke zwarte haren bij vrouwtjes van zilveren fluitje en rotsbehangersbij voorkomen zijn ze beperkt tot de tip van sterniet 6. Verder is de voorrand van de clypeus glanzend met een lichte inbocht (recht bij de andere twee). Tergiet 6 heeft bij vrouwelijke zilveren fluitje en rotsbehangersbij altijd twee witte haarvlekken, terwijl bij de luzernebehangersbij tergiet 6 altijd donker behaard is.

Fig. 3. Vrouwte luzernebehangersbij op een bijenhotel op een ruderaal terrein in Schaarbeek (Brussel) op 3/07/2016. Foto Kurt Geeraerts.

Bestuiver

Commercieel gezien is de luzernebehangersbij één van de belangrijkste solitaire bijensoorten, aangezien ze wordt ingezet voor de bestuiving van luzerne (*Medicago sativa*). Ze nestelt zowel in aangeboden als natuurlijke nestgelegenheden als holle stengels, gangen in dood hout en soms in de grond en in leemwanden. Nestjes worden afgesloten door middel van gekauwd plantenmateriaal. In luzernevelden worden vooral blaadjes van luzerne gebruikt, wat meteen haar naam verklaart. Terwijl de luzernebehangersbij van nature voorkomt in Midden- en Zuid-Europa, Noord-Afrika en oostelijk tot Midden-Azië, werd ze vanwege haar diensten als bestuiver ook ingevoerd in Noord-Amerika, Nieuw-Zeeland en Australië, waar haar meerwaarde jaarlijks op vele miljoenen euro wordt geschat (Michener 2007 in Schreven 2011).

Voorkomen in de Benelux

In de Benelux werd ze tot dit jaar slechts een paar maal aangetroffen. De eerste melding was van een

mannetje in 2009 in Groesbeek-Nederland (Schreven 2011). Sindsdien werd ze in Nederland ondanks gericht zoeken niet meer teruggevonden.

Ook in België waren er tot zeer recent slechts een paar waarnemingen, namelijk op 29/07/2013 in Mons, op 17/06/2015 in Laken (Brussel), 3/07/2015 in Vorst (Brussel) en in 2015 in Hasselt (www.waarnemingen.be, pers. med. Nicolas Vereecken en Kobe Janssen). De waarneming uit Vorst werd pas met 100% zekerheid bevestigd in 2016 op basis van foto's op www.waarnemingen.be.

Op 22 juni 2016 werden tegelijkertijd waarnemingen verricht in Gent en Mechelen (www.waarnemingen.be). In de daaropvolgende dagen werd de soort op twee bijkomende plaatsen in Mechelen, in een tuin in Wevelgem en op een oud spoorwegemplacement in Schaarbeek teruggevonden. In Mechelen en Schaarbeek ging het telkens om enkele tientallen exemplaren die ook nestelend in bijenhôtels aangetroffen werden. In juli en begin augustus werden nog extra waarnemingen verricht in de plantentuin van Meise, een vierde locatie in Mechelen, het Scheutsbos in Sint-Jans-Molenbeek, Gent (dicht bij de eerste vindplaats) en een berm in Lot. De luzernebehangersbij lijkt dan ook al goed ingeburgerd in Vlaanderen en is zich vermoedelijk sterk aan het uitbreiden. Waarnemingen in alle Vlaamse provincies wijzen er ook op dat de soort zich over een breed front beweegt. Meer onderzoek zal moeten uitwijzen waar de soort reeds gevestigd is en zal helpen om de verdere opmars in kaart te brengen.

Naar aanleiding van de publicatie van een Natuurbericht over deze opmars (D'Haeseleer 2016) werd Natuurpunt gecontacteerd door een imker uit Maldegem. Hij meldde dat hij in de vroege jaren 2000 enkele tientallen cocons van de luzernebehangersbij kreeg van zijn zoon uit Canada. Deze dieren nestelden succesvol voor enkele jaren in bijenhôtels die hij voorzien had, maar verdwenen na 3-4 jaar. Ze foerageerden volop op witte honingklaver en luzerne. Een reden voor het mislukken van deze introductie is niet gekend, maar vermoedelijk was het lokale klimaat te koud voor de overleving van de dieren gezien de landelijke ligging van Maldegem. In de Verenigde Staten komt de soort echter ook voor op plaatsen met een koudere winter dan die in de Lage landen (mond. med. Jelle Devalez). Zo'n tien jaar later slaagde de soort er duidelijk wel in om Vlaanderen te koloniseren, en het lijkt er op dat ze niet snel meer zal verdwijnen.

Biotop

In het buitenland is de luzernebehangersbij van nature bekend van warme biotopen, zoals rivierduinen, groeves, droge hellingen, dijken en op het zuiden gerichte bosranden (Westrich 1989 in Schreven 2011). Ook in stedelijk gebied wordt ze echter aangetroffen. In Vlaanderen werd ze tot nu toe gevonden in de stad op ruderaire terreinen, in een stadstuin en op een groendak (Fig. 4). Ze lijkt hier dan ook een echte cultuurvolger te zijn. De voorkeur voor stedelijk gebied lijkt het belang van een warm microklimaat te benadrukken. Ze is in principe niet gespecialiseerd qua bloembezoek en wordt waargenomen op lelieachtigen,

Fig. 4. Een van de vindplaatsen van de luzernebehangersbij in Mechelen, op een voormalig industrieterrein. De soort werd hier vooral aangetroffen op honingklaver. Foto Jens D'Haeseleer.

lipbloemen, schermbloemen, vetplanten en vlinderbloemen (Schreven, 2011 en referenties hierin). In Vlaanderen werd ze tot nog toe aangetroffen op verschillende soorten honingklaver, witte klaver, haagwinde en wit vetkruid. Wie zelf op zoek wil gaan naar de luzernebehangersbij, richt zich best op warme -veelal ruderaal- terreintjes in stedelijke gebieden met veel bloeiende luzerne of honingklaver. In Vlaanderen zijn waarnemingen, liefst met goede determinatiefoto, welkom op www.waarnemingen.be, in Nederland op www.waarneming.nl.

Summary

The alfalfa leafcutter bee *Megachile rotundata* is a southern bee species that was observed for the first time in Belgium in 2013. In the meantime, this species has been inclined and can be found sometimes in Flemish cities. This is probably caused by the warming microclimate in the urban environment.

Literatuur

- D'Haeseleer, J. 2016. Luzernebehangersbij kent opmars in hete steden. Nieuwsberichten Natuurpunt 4/07/2016. https://www.natuurpunt.be/nieuws/luzernebehangersbij-kent-opmars-hete-steden-20160704#.V_IkUMnkVN0
- Michener, C.D. 2007. The bees of the world (2nd edition). – Johns Hopkins University Press, Baltimore, 953 p.
- Peeters, T.M.J., H. Nieuwenhuijsen, J. Smit, F. van der Meer, I.P. Raemakers, W.R.B. Heitmans, C. van Achterberg, M. Kwak, A.J. Loonstra, J. de Rond, M. Roos & M. Reemer. 2012. De Nederlandse bijen (Hymenoptera: Apidae s.l.). – Natuur van Nederland, Naturalis Biodiversity Center & European Invertebrate Survey - Nederland, 544 p.
- Schreven, S. 2011. De luzernebehangersbij *Megachile rotundata* nieuw voor de Nederlandse fauna (Hymenoptera: Apoidea: Megachilidae). - Nederlandse Faunistische Mededelingen 35: 21-26.
- Westrich, P. 1989. Die Wildbienen Baden-Württembergs. - Ulmer, Stuttgart, 972 p.